

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2005_5_6

5. Яковенко Г. Г. Становище та педагогічна підготовка домашніх учительок в Одеському єпархіальному жіночому училищі. *Гуржіївські історичні читання*. 2015. № 10. С. 78-80.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gurit_2015_10_28

6. Мельник О. В. Педагогічні курси в Одесі (1903–1906 рр.): формування, структура, організація навчального процесу. *Інтелігенція і влада*. 2011. № 22. С. 41-47.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2011_22_6

УДК: 930.1(477.7)

Богдан КРАВЧУК,

аспірант спеціальності 032 Історія та археологія, Херсонський державний університет, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Черемісін О.В., д.іст.н., професор

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РОКІВ ЯК ДОСЛІДНИКИ ІСТОРІЇ ПІЗНЬОПРОТЕСТАНТСЬКИХ ГРОМАД НАДДНІПРЯНЩИНИ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** Дослідники історії та генезису пізньопротестантських громад на українських землях середини ХІХ – початку ХХ століття представляють різні соціальні та професійні групи. Унікальною складовою цього дослідницького цеху є колишні військові діячі Української революції 1917-1921 рр., зокрема солдати та офіцери Української Галицької Армії та Армії Української Народної Республіки. У післяреволюційний період вони стали членами євангельських та баптистських громад, а деякі – помітними лідерами пізньопротестантського руху на західноукраїнських землях та в еміграції. Ексвійськові стали авторами значного доробку історичних та*

біографічних досліджень пізньопротестантського руху в Російській та Австро-Угорській імперіях.

Ключові слова: *пізній протестантизм, баптизм, євангелизм, пастор, військовий.*

Історіографію пізньопротестантських громад Херсонської та Київської губерній середини XIX – початку XX ст. можна поділити на дореволюційну, радянську та сучасну. Нажаль, період Української Революції 1917-1921 рр. не був плідотворним та успішним для вивчення історії євангельсько-баптистського руху. Проте, саме у вирі революційних подій формувалися характери, ідейні переконання, погляди та уявлення значної частини дослідників цього релігійного напрямку. Серед них чільне місце посідають військово-політичні діячі різних рівнів та звань. Їх доробок склав значну частину зарубіжної, а точніше – емігрантської історіографії XX ст.

Одним із найбільш яскравих діячів Української Революції 1917-1921 рр. і за сумісництвом – дослідником пізньопротестантського руху на українських землях був М. Грушевський. Його праця «З історії релігійної думки на Україні» [1] є першою спробою професійного історика концептуально та без релігійних упереджень підійти до вивчення наукової проблеми пізньопротестантських громад на українських землях. Йому вдалося розширити коло дослідницьких питань, залучити раніше не відомі історичні джерела та розкрити сутність цього релігійного напрямку.

В історіографії довгий час залишається поза увагою науково-дослідний доробок істориків в еміграції. Враховуючи, що більшість із них за релігійними переконаннями були представниками баптистських чи євангельських громад, їм автоматично надавався штамп конфесійно заангажованих та суб'єктивних дослідників. В цьому, звичайно, є раціональне зерно, яке можна прослідкувати як у їхніх текстах, так і в аналізі історичних подій та явищ. Тому ми маємо використовувати ці дослідження

здля усвідомлення системи координат та мислення пізньопротестантських істориків, які представляли широку соціально-політичну палітру.

Помітну роль в написанні ґрунтовних праць з історії пізньопротестантських рухів в еміграції відіграли особистості, які свого часу брали активну участь у військових операціях періоду Української Революції 1917-1921рр. Більшість із них були представниками різних військових підрозділів, що воювали на фронтах як Першої світової війни, так і під час визвольних змагань. У післяреволюційний період кожен ексвійськовий пройшов свій власний шлях релігійної трансформації. Цей процес перетворив їх на помітних діячів пізньопротестантського руху на західноукраїнських землях, а також в американській та канадській еміграції.

Найбільш відомою постаттю в цій плеяді військово-політичних діячів Української Революції 1917-1921 рр. був Л. Жабко-Потапович. Він народився 18 липня 1890 р. у місті Чигирин в українській шляхетській родині. В юнацтві навчався у Лубенській гімназії та проходив військову службу в Першому Білгородському Уланському корпусі. Напередодні Першої світової війни, у 1913 р., успішно закінчив навчання в Київському педагогічному інституті [2]. Після здобуття освіти працював вчителем в жіночій гімназії у м. Проскурові і паралельно асистентом інспектора шкіл Проскурівського повіту Подільської губернії. В роки Першої світової війни воював на Австрійському фронті, а після контузії був переведений до російської імператорської гвардії [3]. У період Української Революції 1917-1921 рр. долучився до визвольних змагань, зокрема у чині полковника Армії Української Народної Республіки був ад'ютантом генерала О. Пилькевича в м. Кам'янець-Подільський.

У 1924 р. Л. Жабко-Потапович прийняв водне хрещення у м. Варшава та став членом баптистської громади. У 1935 р. був обраний пастором баптистської церкви у Львові і впродовж наступних чотирьох років очолював Об'єднання українських баптистів у Галичині. Був секретарем Комісії з перекладу Біблії українською мовою, яку очолював доктор

І. Огієнко та до остаточного її видання у 1962 р. – редактором текстів Святого Письма [4]. У 1947 р. емігрував до США, де займав високі посади у баптистських об'єднаннях. Зокрема був секретарем та віце-президентом Об'єднання українських євангельсько-баптистських церков США, а також виступив у 1949 р. співорганізатором та президентом Всеукраїнського євангельсько-баптистського братства.

В творчому доробку Л. Жабко-Потаповича багато богословських, філософських та історичних праць. Проте дві із них мають безпосередній стосунок до історії пізньопротестантських громад Наддніпрянщини середини XIX – початку XX ст. Робота «Світло Христове в Україні. Історія Українського Євангельсько-Баптистського руху» [5], побачила світ у 1952 р., до 100-річчя з нагоди водного хрещення І. Оніщенка – засновника першої пізньопротестантської громади на українських теренах в с. Основа Херсонської губернії. В роботі висвітлено історію пізнього протестантизму в Україні в контексті історії українського християнства. Автор детально аналізує генезис пізньопротестантського руху у Херсонській та Київській губерніях середини XIX століття, визначає основні осередки зародження нових релігійних ідей та поглядів та біографії їх головних ініціаторів.

Ще однією історичною працею Л. Жабко-Потаповича є «Життя Церкви. Історичний нарис», видана у 1977 р. В ній у доволі стислій формі описана історія пізньопротестантських громад Наддніпрянщини з перерахуванням прізвищ та імен їх лідерів [6, 9-10]. Окреме місце виділене релігійним переслідуванням спільнот з боку імператорської влади. Цей нарис, присвячений історії баптистського руху, представляє собою переказ основних подій та процесів на релігійній мапі російської імперії.

Важливою постаттю емігрантської історіографії є дослідник Г. Домашовець. Він народився у 1895 р. в с. Забір'я, що на Львівщині у звичайній селянській родині [7]. В роки Першої світової війни воював в складі австрійської армії проти Російської імперії. 25 грудня 1914 р. потрапив у полон, пізніше – працював у німців-колоністів в районі

м. Мелітополь. В період Української Революції 1917-1921 рр. деякий час навчався в Українському народному університеті, опісля був мобілізований до Української Галицької Армії [8, с.142-143], в складі якої воював із польськими військами. Під час проходження служби у війську захворів на тиф і був направлений на лікування до Києва. Опісля здійснив поїдку до німецьких колоністів в околиці м. Мелітополь і повернувся на малу батьківщину.

25 липня 1923 р. в р. Рата на Львівщині прийняв водне хрещення і став членом баптистської церкви [9, с.194-195]. У 1933 р. був обраний пастором церкви м. Кам'янка-Струmilівська Тернопільського воєводства (зараз – м. Кам'янка-Бузька Львівської області). Деякий час був скарбником Об'єднання українських баптистів у Галичині. У 1945 р. опинився у таборах біженців в м. Кельн і через три роки, у 1948 р., емігрував до США, де продовжив свою діяльність як баптистський лідер. У 1959 р. був обраний головою Всеукраїнського євангельсько-баптистського братства, організованого вже згаданим вище Л. Жабко-Потаповичем.

Історіографічний доробок Г. Домашовця включає декілька творів. Ще у 1936 р., перебуваючи на Галичині він видає свій «Короткий нарис загальної історії церкви християн баптистів» [10], який охоплює невеликі штрихи загальної історії пізньопротестантських громад Наддніпрянщини. Під час перебування в Німеччині друкує у «Всеукраїнському громадському релігійному збірнику» невелику історичну публікацію під назвою «Український Євангельський Рух» [11].

Невеликі публікації, написані Г. Домашовцем у міжвоєнний та повоєнний період стали основою його великої монографії «Нарис історії Української євангельсько-баптистської церкви» [12], що вийшла друком у 1967 р. в м. Торонто до 100-річчя українського баптизму. Дванадцятий та тринадцятий розділи цієї праці присвячені історії зародженню та поширенню євангельсько-баптистського руху на українських теренах, зокрема на Херсонщині та Київщині. Автор подає значну частину

біографічних відомостей та статистичних даних пізнього протестантизму, розкриває питання молодіжного, дитячого та жіночого напрямів діяльності громад тощо.

Висновок. Емігрантська історіографія пізньопротестантської проблематики в переважній більшості представлена лідерами пізньопротестантських громад. Цікаво, що більшість його представників були активними учасниками Української Революції 1917-1921 рр. Їх українофільська та національно свідома позиція передалася як на письмі, так і в життєдіяльності. Довгий час емігрантська література залишалась поза увагою дослідників з огляду на конфесійну приналежність авторів.

Важливим елементом історіографії діячів Української Революції 1917-1921 рр. є написання історії українського християнства. Необхідно усвідомлювати, що пізньопротестантським історикам було вкрай необхідно інтегрувати історію своїх рухів в загальну канву християнської історії України. В такий спосіб вони намагалися довести, що євангельсько-баптистський напрям – це ніби окремий етап або період еволюційного процесу українського християнства.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні. Київ, 1992. 192 с.
2. Жабко-Потапович Лев / А. В. Стародуб // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-20266>
3. Жабко-Потапович Б. Спогади про Л. Жабко-Потаповича [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ehb.lviv.ua/resursy/statti/38-spohady-pro-l-zhabka-potapovycha>
4. Брехуненко В., Стародуб А. Молімося, щоб «допоміг скінчити велику працю...»: (Листування митрополита Іларіона (Огієнка) та пастора

- Левка Жабко-Потаповича). *Пам'ятки: Археографічний щорічник*. К., 2007. Вип. 7.
5. Жабко-Потапович Л. Христове світло в Україні. Чикаго, 1991. 173 с.
 6. Жабко-Потапович Л. Життя Церкви. Історичний нарис. Накладом Християнського Видавництва «Дорога Правди». Вінніпег. Чикаго. 1977. 93 с.
 7. Маркус В. Домашовець Григорій. *Енциклопедія української діаспори*. Гол. ред. В. Маркус. Нью-Йорк – Чикаго, 2009. Кн. 1. с. 252.
 8. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості. Упорядкування В. Просалової. Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. 516 с.
 9. Коваленко Л. Облако свидетелей Христовых. Сакраменто, 1996. 381 с.
 10. Домашовець Г. Короткий нарис загальної історії церкви християн баптистів. Б. м., 1936. 58 с.
 11. Домашовець Г. Український Євангельський Рух. *Всеукраїнський Громадський Релігійний Збірник*, кн. II, На Чужині, 1948, с.24-34.
 12. Домашовець Г. Нарис історії української євангельсько-баптистської церкви. Торонто, 1967. 596 с.

УДК: 930.1:323.37(477)"1920/1933"

Дмитро ЛИСЕНКО,
аспірант спеціальності 032 Історія та археологія, Херсонський державний
університет, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Водотика С.Г., д.іст.н., професор

МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ КОМІТЕТІВ НЕЗАМОЖНИХ СЕЛЯН

***Анотація.** Стаття присвячена методологічним підходам до вивчення історії Комітетів незаможних селян (КНС) в Україні у 1920–1930-х роках. Розглянуто основні джерела дослідження, включаючи архівні*